

Pædagogisk

Rammeplan

2021

Dagtilbud Børn

Hillerød Kommune

Indholdsfortegnelse

Forord	s. 3
Fokuspunkter vi tager med i det nye år	s. 5
Kompetenceudvikling gør den styrkede pædagogiske læreplan levende	s. 6
Faglige netværk inspirerer og skaber videndeling	s. 7
Interesse for rutiner og læringsmiljøet	s. 8
Inspiration fra diplomforløb	s. 9
Evalueringskultur videreudvikles	s. 9
Samspil mellem læreplan og politiske mål	s. 10
Børn i udsatte positioner og det tværfaglige samarbejde	s. 10
Eksempler på pædagogisk fundament	s. 11
Spørgsmål der arbejdes videre med	s. 12
Organisering af praksis og udvikling af læringsmiljøer	s. 13
Evaluering og evalueringsspørgsmål	s. 15
Områdebestyrelse, dagtilbudsråd, forældrebestyrelse og læreplanen	s. 16
Metoder og tilgange	s. 17
Referencer	s. 18

Forord

Formålet med den pædagogiske rammeplan er, at give overblik over den faglige pædagogiske udvikling på dagtilbudsområdet i 2021. Herunder hører at tydeliggøre rammerne for arbejdet med at videreudvikle den styrkede pædagogiske læreplan. Det er samtidig en ramme for de faglige netværk, og for ledermøderne med fagpædagogisk indhold, hvor der deles viden og erfaringer.

Rammeplanen skal derfor også gøre det tydeligt, at den styrkede pædagogiske læreplan spiller sammen med det historiske fundament, der er udviklet i Hillerøds dagtilbud, - samt områdets børnepolitik, "Fælles Børn Fælles Ansvar" og de politiske mål for området. Rammeplanen skal gerne vise, at den styrkede pædagogiske læreplan bygger naturligt videre på den fælles pædagogiske tænkning, vi har opbygget gennem mange år her i Hillerød. Vi har en særlig struktur, der understøtter videreudvikling af praksis, og vi er optaget af pædagogisk udvikling og kvalitet på alle niveauer.

Rammeplanen skal give alle med interesse for dagtilbudsområdet et overblik over det fundament, vi står på. Samtidig skal nye medarbejdere og studerende kunne orientere sig om det faglige fundament og de initiativer, der er fælles for dagtilbuddene i Hillerød Kommune. Det vi står på er:

Den styrkede pædagogiske læreplan er udarbejdet lokalt i hvert enkelt dagtilbud. Dagtilbuddets arbejde med at fremme trivsel, læring, udvikling og dannelse mv. fremgår heraf. Derfor henviser vi til denne. Supplerende informationer kan findes i den af ministeriet udgivne pjece "Den styrkede pædagogiske læreplan - Mål og rammer".

Vores fælles børnepolitik "Fælles Børn – Fælles Ansvar", der handler om tidlig indsats i samarbejde med familieafdelingen og skoleafdelingen. Politikken findes i papirudgave i de enkelte dagtilbud og på Hillerod.dk

Den faglige platform som vi historisk har arbejdet ud fra består af: "Science-didaktik", sprogprogrammet "Hanen", "At se med børnene"-tilgangen, "Rum og Læring" – at se rummene som lege- og læringszoner, "Rutinepædagogik" mv.

En særlig organisering – faglige netværk med kompetencepædagoger og videreudvikling af praksis gennem fælles inspirationsoplæg, refleksioner og idéer til den lokale evalueringskultur.

I rammeplanen findes der også en beskrivelse af de nye tiltag, vi er på vej med. Dermed vises hvilken dagsorden, vi har sat - og hvad der kommer til at ske i det kommende år på dagtilbudsområdet i Hillerød.

God læse- og arbejdslyst.

Rikke Pihl Terkelsen

Dagtilbudschef

Fokusområder vi tager med i det nye år

I det forløbne år er **diplomuddannelsen** om udvikling af læringsmiljøer og den styrkede pædagogiske læreplan afsluttet. Kompetencepædagerne i inkluderende pædagogik har afsluttet deres diplommodul med at skrive en opgave. Denne opgave indeholder både viden og forslag til praksis, som der nu kan arbejdes videre med lokalt. På ledermøder og møder i netværkene vil der på dagsordenen været reserveret plads til, at denne viden og nye idéer senere kan deles og inspirere på tværs af dagtilbuddene. På grund af smitterisiko for Corona, er netværkenes arbejde for øjeblikket indstillet. Derfor har videndeling mest i det forløbne år været båret af lederne. Der har endnu ikke været kurser for pædagogiske medhjælpere og dagplejerne. De vil blive afholdt i 2021-22.

Tre vuggestuer har fået midler til at undersøge, hvordan en bedre pædagognormering kan indvirke på børns trivsel og læring, særligt for **børn i udsatte positioner og hvordan et tættere forældresamarbejde** kan understøtte dette. De erfaringer der indhøstes i de tre dagtilbud, vil blive delt med øvrige dagtilbud.

Desuden vil der være fokus på at videreudvikle arbejdet med børn i udsatte positioner, gennem deltagelse i reformprogrammet "**Stærke fællesskaber med plads til forskellighed**".

Reformarbejdet skal bidrage til, at flere børn kan profiteres af, at være en del af et alment skoletilbud.

Coronaen har sat en ny ramme for arbejdet i alle dagtilbud, hvilket har givet nye udfordringer, men også har sat spot på nye og positive erfaringer. Blandt disse er at arbejde med små børnegrupper, faste voksne i grupperne - og med mere kontinuitet i voksen-barn-kontakten. Dagtilbuddenes Corona-erfaringer tager vi med ind i fremtiden. Gennem dialoger og analyser udvælges det, der skal arbejdes videre med. Det kan handle om videreudvikling af den styrkede pædagogiske læreplan med de nye erfaringer. Det kan også handle om organiseringen af de pædagogiske medarbejdere (voksenpositionering mv).

Kompetenceudvikling gør den pædagogiske læreplan levende

På alle niveauer er der nu delt viden om den styrkede pædagogiske læreplan, og alle pædagogiske medarbejdere har erfaringer med at arbejde under de nye lovbestemmelser. Der er derfor skrevet mindre om disse i denne nye pædagogiske rammeplan. Interesserede der ønsker mere viden om krav og mål til den styrkede pædagogiske læreplan, henvises derfor til den af ministeriet udgivne pjece – se i litteraturlisten bagerst, (EMU.dk).

I det forløbne år er der gennemført kompetenceudvikling i relation til den styrkede pædagogiske læreplan, og de lokale pædagogiske læreplaner er blevet til, inspireret af deltagerne på kurserne. De to kompetenceforløb om den styrkede pædagogiske læreplan og udvikling af læringsmiljøer, har været arrangeret af Professionshøjskolen Absalon. Erfaringen med Absalon har været, at de kunnet levere en skræddersyet undervisning, og de har forståelse for, at medarbejdere, ledere og forvaltning er sammen i undervisningen. Dette fremmer, at viden fra undervisning finder en god vej til praksis – og omvendt. Det er vigtigt for os i Hillerød. Derfor er samarbejdet med Absalon fortsat, nu hvor kompetencepædagoger i kultur, æstetik og fællesskab starter på deres diplommodul. Også denne gang bliver det undervisning med ambitioner om at kunne berige praksis, og med deltagelse af både pædagoger, ledere og repræsentanter fra forvaltningen.

Den viden der bliver formidlet her, vil blive delt på ledermøder, medarbejdermøder, netværksmøder mv. Som noget nyt, skal der arbejdes med en plakat, som bidrager til at bringe stikord fra undervisning til praksis – og den anden vej fra praksis og ind i uddannelsesrummet. Den nye viden vil indgå i dialogen om den styrkede pædagogiske læreplan, og om videreudvikling af pædagogiske læringsmiljøer på mange niveauer. I den nye undervisning vil der blive formidlet en række af metoder, teorier, tilgange, modeller med videre, som kompetencepædagogerne, ledere og repræsentanter fra forvaltningen kan tage med ”hjem”. Ud fra hvad deltagerne finder anvendelig i egen praksis, kan de nye idéer og tilgange puttes ned i dagtilbuddets ”metodekommode”. I det nye diplommodul vil der også være et fokus på ”pædagogens forandringsrejse”. Den viden som deltagerne tilegner sig om dette, er planlagt så den kan blive sat i spil i aktiviteter og lege med de øvrige medarbejdere derhjemme.

Faglige netværk inspirerer praksis og skaber videndeling

De faglige netværk skal i den kommende tid inspirere arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan inden for deres temaer. Tidligere havde hvert netværk et tema – nu får de to. Målet er at tænke pædagogiske udvikling mere som en helhed - og med et bredere læringsbegreb, at se lærings- og deltagelsesmuligheder over hele dagen.

De seks læreplanstemaer er lettere omdøbt i den styrkede pædagogiske læreplan. Der vil blive arbejdet videre med disse i de nye tværgående faglige netværk, der har fået navnene:

- Kultur, æstetik og inkluderende fællesskaber
- Natur, udeliv, science og digitalisering
- Krop, sanser, bevægelse, kommunikation og sprog

Netværkene vil ud fra deres temaer arbejde med at skabe inspirationer til det pædagogiske arbejde i dagtilbuddene. I dette arbejde kan der indgå oplæg, bøger, film, videoer, artikler, nye faglige begreber og metoder/tilgange. Der kan også arbejdes med at udvikle gode refleksionsspørgsmål - og gode spørgsmål til den lokale evaluering mv. I den nye model for netværkene bliver der et vilkår at arbejde med mindst to temaer. Den nye organisering forventes at ville forebygge et for stærkt fokus på det ene tema, som kunne være en afledt effekt i den gamle læreplan.

De store børn der snart starter i skole, skal præsenteres for de seks læreplanstemaer – og der arbejdes derfor med at skabe en sammenhæng mellem de enkelte læringstemaer og børnehaveklassens mål. Dette betyder, at de enkelte temaer stadig videreudvikles, at netværkene stadig har en opgave i at følge udviklingen, og at de derigennem kan inspirere området med nye tanker og idéer om læringsmiljøer, evalueringskultur med videre.

Af de nye bestemmelser, som er en følge af ændringer af dagtilbudsloven fremgår det, at barnesynet er en vigtig del af det nye fælles "pædagogiske grundlag". Det gælder for alle dagtilbud i hele landet: *"Det at være barn har en værdi i sig selv. Børn skal ikke alene forberedes på at blive voksne, men også støttes og værdsættes i de første år"*. Heri indgår også det at styrke relationsarbejdet, tidlig indsats, inklusion, samarbejde med forældre og lokalsamfund med videre. I de nye

læreplansmål indgår det, at arbejde med børns nysgerrighed, matematisk opmærksomhed, sprog mv. Dette er også vigtige begreber i arbejdet i netværkene. Det er også naturligt, at netværkene deler erfaringer og udvikler nye idéer om, hvordan det fælles pædagogiske grundlag kan udfoldes og videreudvikles for børn i Hillerød.

Interesse for rutiner og læringsmiljøet

Den nye formålsparagraf siger, at "dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv". Børneperspektiver, leg og læringsmiljøer er blevet vigtige ord. I den styrkede pædagogiske læreplan i dagtilbuddet skal det beskrives, hvordan man vil etablere et pædagogisk læringsmiljø med "leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter og daglige rutiner", og gennem disse fremme børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Rutinerne er således også blevet et vigtigt fagligt begreb.

I den første fase af arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan, har der vist sig stor interesse for at finde læring i hverdagens rutiner. Der er mange steder blevet arbejdet med at finde pædagogiske muligheder i rutinerne i hverdagen - og at få defineret nogle gode pædagogiske mål for dette arbejde. Mange dagtilbud er blevet inspireret af Søren Smidts tanker om at opstille meget konkrete mål for både børn og de pædagogiske medarbejdere. Nogle har endog arbejdet med at opstille konkrete mål for samarbejdet med forældrene, lederen og læringsmiljøet. Dette har været med til, at åbne op for at se læringsmuligheder over hele dagen – og dermed at leve op til den del af den styrkede pædagogiske læreplans brede læringsbegreb.

Mange dagtilbud har fundet det spændende at udvikle læringsmiljøer. Flere er blevet inspireret til at arbejde med dette ud fra en model, der blev introduceret på diplommodulet om den styrkede pædagogiske læreplan. Modellen er udarbejdet af Anders Skriver Jensen. Den kan anvendes, hvis man er optaget af at finde en dynamisk planlægningsmodel (modsat en lineær). I Anders Skrivers model opstiller fire hjørner for arbejdet med læringsmiljøet:

1. hjørne: Udgangspunkter tages i barnet,
2. hjørne: Videreudvikle relationerne (processerne),

3. hjørne: Organisering af det pædagogiske arbejde med børnene (strukturen)

4. hjørne: Opstille mål for den konkrete indsats (ud fra de læreplansmålene og i forhold til det, man gerne vil lykkes med at børnene lærer). (Se mere herom: Nye ting på listen til det fælles fundament).

Inspirationen fra diplomforløb

Et af resultaterne af diplomuddannelsen blev at kompetencepædagogerne udarbejdede en opgave, som de gik til eksamen i. Derfor er en af de nye opgaver at dele viden om, hvordan disse opgaver er anvendt i praksis. Det vil være et vigtigt punkt på dagsordenen på kommende møder i dagtilbud, på ledermøder og i forvaltningen.

Et andet aktuelt tema er "legen som afsæt for pædagogisk arbejde – Leg – Kreativitet - Læring", som det nye diplommodul hedder. På dette vil de deltagende kompetencepædagoger, kompetenceledere og forvaltningens repræsentanter få viden om legen, og om hvordan voksne kan forstå legen og indgå i den på nye og dybere måder. Deltagerne vil også få erfaringer med at lege legene, da modulet er meget praksisorienteret. Erfaringer og viden fra det nye diplommodul vil kursusedtagerne kunne tage med hjem - og dele med sine kolleger i dagtilbuddet men også i netværkene.

Evalueringskulturen videreudvikles

I arbejdet med at videreudvikle evalueringskulturen vil der blive taget afsæt i de evalueringsmetoder, der anvendes lokalt: der vil desuden være fokus på nogle af de, der er introduceret i diplommodulerne. Erfaringerne med de forskellige evalueringsmodeller vil blive taget op som tema på møderne med henblik på at kunne inspirere den lokale praksis.

Nogle dagtilbud har arbejdet med at definere deres dannelsesmål. Praksis kan forholdes til dannelsesmålene – og på denne måde kan dannelsesmål blive en del af en evalueringskultur. Når der dukker nye idéer om evalueringskultur op – fra for eksempel kurser og konferencer - vil de blive formidlet til dagtilbuddene og netværkene. (Se mere herom side 14)-

Samspil mellem læreplan og de af politikerne udvalgte mål

I arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan indtænkes de kommunale mål for området. I forbindelse med de politiske udviklingsmål er der valgt nogle indsatser, indikatorer og udviklingsmål, som dagtilbud skal arbejde med i forhold til i den pædagogiske praksis:

- At styrke børnenes nysgerrighed og matematiske opmærksomhed gennem fokus på aktiviteter og lege, hvor tal, mængder, former o. s. v. indgår.
- At forstå det enkelte barns reaktioner og hjælpe barnet med at tilegne sig kompetencer til at indgå i samspil med andre børn og voksne og til at udvikle relationer til andre.
- At understøtte fagligt dygtige og kompetente ledere og medarbejdere, have et fagligt udfordrende og reflektivt arbejdsmiljø med høje forventninger til professionalisme og kvalitet, afbalanceret i forhold til de krav, som dagtilbuddene/området kan kapere.
- At arbejde for en tidligere opsporing og indsats med henblik på inklusion, at indsatser sker rettidigt og følges tæt med henblik på følge en udvikling hos barnet med hensigt at bevæge sig længere ned af indsatstrappen.
- At videreudvikle samarbejdet, videndelingen og sammenhængskraften mellem institutionerne i lokalområdet med henblik på et tættere samarbejde med forældrene, borgere og kommunen.

I dagtilbuddene – og i netværkene - indarbejdes disse mål og indsatser i arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan, hvor der er en naturlig sammenhæng.

Børn i udsatte positioner og det tværfaglige samarbejde

Børn i udsatte positioner er mere og andet end det problem, der udfordrer dem. Udfordringer og problemstillinger er oftest komplekse. Der skal derfor også være øje for, at der kan være mange faktorer i spil.

Lederne samarbejder med medarbejderne om, at skabe en organisatorisk ramme og et læringsmiljø, der fremmer barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse. Dette sker gennem at tilbyde alle børn frugtbare deltagelsesmuligheder - og med et særligt fokus på børn, der er sårbare og i udsatte positioner. Der arbejdes med evalueringer og analyser af praksis, bl.a. gennem LP-modellen hvor der findes ressourcer, bekymringer og opretholdende faktorer fra flere positioner.

Dette kan fremme at alle børn, også børn i udsatte positioner får gode – og nye - deltagelsesmuligheder.

Hillerød Kommunes samlede børne- og ungepolitik beskriver hvordan vi samarbejder med forældre, skole, samt andre fagpersoner såsom psykolog, logopæd, sagsbehandler mv. om at understøtte børn, som i kortere eller længere tid har brug for at der ydes en særlig indsats af fagpersoner omkring dem.

Politikken hedder "Fælles Børn Fælles Ansvar" fordi børnene i Hillerød Kommune netop er et fælles anliggende, som vi skal arbejde sammen om, for at sikre det bedst mulige børneliv for alle børn.

I politikken kan du læse om organiseringen af det tværprofessionelle samarbejde på børneområdet, og du kan læse om hvad man skal gøre, hvis man har en bekymring for et barn, eller et børnefællesskab.

Eksempler på pædagogisk fundament

I Hillerød Kommune har der i mange år været fokus på den fagpædagogiske udvikling, og i mange år har der været gode erfaringer med at arbejde med pædagogisk didaktik, metoder og tilgange på tværs af dagtilbuddene.

Et eksempel på at arbejde med den fagpædagogiske udvikling er, at de pædagogiske medarbejdere arbejder "science didaktisk" på tværs af alle dagtilbud.

Science refererer til at have en nysgerrig og eksperimenterende tilgang i den kontekst, som pædagogerne og medhjælperne indgår i sammen med børnene. Medarbejderne er lydhøre over for børns signaler og nysgerrige spørgsmål. Der arbejdes bevidst på at fange deres små signaler og arbejde videre med børnenes spørgsmål og deres undren.

Det gøres blandt andet ved, at pædagogerne indbyder til åbne dialoger med børnene, hvor man lytter, fornemmer og finder fælles opmærksomhed. Desuden udforskes spændende spørgsmål. Scienceaktiviteter (herunder tidlig matematisk opmærksomhed) passer til børns umiddelbare tilgang til verden, de undrer sig, de er nysgerrige og de stiller spørgsmål.

Didaktik refererer til de overvejelser og refleksioner, de pædagogiske medarbejdere gør sig over det pædagogiske indhold, som børnene præsenteres for. At arbejde didaktisk vil altså sige, at man

stiller spørgsmål til sin praksis - om indhold og formål, hvad der skal læres, og hvordan det skal læres.

I praksis betyder det, at de pædagogiske medarbejdere målretter og iværksætter en bevidst praksis med fokus på børnefællesskaber, børns læring og med legen som den skabende virksomhed. Når børn leger, får de ofte lyst til at blive bedre og dygtigere til at løbe, klatre, hoppe etc. og gennem denne virksomhed lærer de blandt andet at forstå sig selv og deres kammerater.

Hillerød Kommune samarbejder med Charlotte Ringsmose og Susanne Staffeldt om indretning af vores nyeste dagtilbud, som er ved at blive bygget. Erfaringer omkring en indretning, der skaber de bedst mulige betingelser for små børns trivsel og læring, er blevet delt med ledere og kompetencepædagoger i hele kommunen, og tre dagtilbud er blevet særligt understøttet ift. nyindretning (projekt Rum og Læring). Erfaringerne skal løbende bruges i det enkelte dagtilbuds fokus på det fysiske læringsmiljø.

Spørgsmål der arbejdes videre med

De overnævnte tilgange passer godt ind i arbejdet med at skabe og evaluere den styrkede pædagogiske læreplan. For eksempel har der vist sig stor interesse for at se med børnenes perspektiv, at udvikle læringsmiljøer samt at definere mål for pædagogik i rutinerne, som er nogle vigtige elementer af den styrkede pædagogiske læreplan.

I arbejdet med at udvikle læringsmiljøer for børn, ses der også et stort fagligt engagement. Inden for dette felt rejser der sig en række spændende faglige spørgsmål, som der kan arbejdes videre med i den kommende periode:

- Hvad kendetegner vores læringsmiljøer, når vi oplever børnene som spændte, optagede og skabende? Hvordan justerer vi læringsmiljøet, så børnene kan genopleve disse stemninger?
- Hvilke ønsker og behov hos børn er tænkt ind i vores planer? Hvilke lege er de optaget af for tiden – og hvordan indgår de i planlægningen?
- Hvordan kan vi få børnenes perspektiv endnu mere med i planlægningen og udviklingen af læringsmiljøerne? Hvordan kan vi få dette perspektiv med i evalueringen?
- Hvilke interaktioner og relationer får børnene mulighed for at indgå i? Hvordan indgår den voksne? Hvad kendetegner samspillet mellem børn og voksne og børn –børn?

- Hvordan er læringsmiljøet organiseret – både indenfor og udenfor (legeplads og ture)? Hvilke strukturer understøtter børns læring? Hvordan understøtter rum og indretning leg og læring?
- Hvordan lærer børnene? Hvad forventer vi, at de lærer - og hvordan gik det? Er vore mål konkrete (nok)?
- Fik vi set på rutinerne som læringsmiljø? Hvad kunne vi gøre på en anden måde for at inddrage børnenes stemmer og perspektiver endnu mere?

Erfaringerne med at videreudvikle læringsmiljøerne vil blive delt på ledermøder og i netværkene i det kommende år.

Hvordan er vores ganglinjer (der kan forstyrre børnene)? Hvor er de optimale muligheder for fordybet leg i små børnegrupper – er der rum for at etablere gode legezoner? Hvad skal der mere til, for at børnene fornemmer, at rummenes indretning inviterer dem til leg i små zoner mv?

Organisering af praksis – og udvikling af læringsmiljøer

De pædagogiske medarbejdere har fokus på det enkelte barn og børnegruppen som helhed, og tager herud fra bevidste valg i måden, der organiseres på. Den pædagogiske medarbejder ved, hvor og hvordan han/hun skal placere sig, for at støtte barnet bedst muligt. Fagligt benævnes dette *voksenorden/voksenposition*. Hvorvidt de pædagogiske medarbejdere går foran, ved siden af eller bag ved barnet, - eller udforskende sammen med barnet - afhænger af barnet, situationen og konteksten. Det centrale i organiseringen er, at handlingerne tager afsæt i barnets og børnegruppens ønsker, lege, behov og perspektiver – og/eller egen nysgerrighed og engagement.

De pædagogiske medarbejdere kan desuden anvende de teorier, der er introduceret på diplommoduler og møder til at italesætte deres bidrag i læringsmiljøet. Her er det med begreber der er introduceret i det nye diplommodul for kompetencepædagoger om Leg – Kreativitet -

Læring:

- Være kulturskaber,
- være igangsætter,
- være rammeskaber, og/eller
- anvende de grundlæggende pædagogiske kompetencer (improvisere, give impulser, gå med børnene, skabe magi, bruge sig selv mv.).

Det er vigtigt med en reflekteret og dialektisk tilgang, for at give gode deltagelsesmuligheder for alle børn, og det er vigtigt at have en bevidsthed om, at der både er behov for at arbejde skærmende og skubbende, afhængigt af barnets trivsel og udvikling, (Fisker, 2014).

I arbejdet med at videreudvikle den pædagogiske læreplan arbejdes der også fokuseret med børnenes leg og læring. Desuden arbejdes der med de pædagogiske medarbejderes egen læring. Arbejdet med læring for de pædagogiske medarbejdere sker i et faglig fællesskab, og under lederens rammesætning og facilitering. Lederen har øje for egen læring og at fremme pædagogers læring.

Drejning af læringsmiljøet giver nye deltagelsesmuligheder. Læringens mål er, at man som pædagogisk medarbejder kan omstille sig og udvikle sin pædagogiske praksis og justere det pædagogiske læringsmiljø, alt efter hvilke børn man har om sig, og hvilke udfordringer man møder. Dermed gives alle børn bedst mulige deltagelsesbetingelser.

Tine Basse Fisker skriver om dette: "Inklusion betyder, at fællesskabet opstår som følge af de børn, der er i det. Alle er som udgangspunkt en værdifuld del af fællesskaber og regnes med som aktive deltagere. Dermed følger også, at de aktiviteter, der foregår i fællesskabet, tager form efter de børn, som er der, og at betingelserne for, at børnene kan deltage, skal være sådan, at alle har en chance for at deltage. Her er det altså ikke barnet, der "skal gøres rigtigt", men fællesskabet, der skal forme sig efter alle de børn, som deltager i det. Det betyder ikke, at traditioner, aktiviteter og regler skal opfindes på ny, hver gang der kommer nye børn, men at de eksisterende kan gives en drejning, hvis et barn har et behov, som ikke kan mødes inden for det, som findes allerede", (Fisker, 2014:98). Læring for de pædagogiske medarbejdere er at arbejde hen imod denne tænkning.

Evaluering og evalueringsspørgsmål

Gennem arbejdet med dokumentation - og som aktive deltagere i evalueringskulturen - kan de pædagogiske medarbejdere bidrage til, at der er didaktiske overvejelser over: Hvordan møder jeg barnet? Hvordan gør vi det? Hvordan inddrager vi barnets og børnenes perspektiv? Hvilket pædagogisk indhold skal vi udvælge for at kunne skabe spændende dialoger og samspil sammen med barnet/børnene? Hvordan gik det?

Dokumentation og evaluering i de enkelte dagtilbud kan også lade sig inspirere af teorier og andre tilgange. I "Hanen" tilgangen arbejder deltagerne med forskellige kommunikative strategier, der har til formål at styrke deres opmærksomhed på børnenes verbale og nonverbale initiativer, og derefter invitere børnene ind i meningsfulde, sprogudviklende samspil. Lykkes vi med dette? Hvad skal vi gøre mere af? Hvor justerer vi? Hvad betyder svarene for den måde vi fremover vil organisere vores læringsmiljøer? Har vi evt. en dannelsesforestilling, vi kan "måle" praksis op imod og giver det nye handlemuligheder?

Sune Bjørn Larsen taler om det vigtige i at stille spørgsmålene: *Hvad gør vi - og hvorfor?* Desuden peger han på, at en bedre begrundet praksis kan være en vej til udvikling af indsatsen. Ud fra denne tankegang dukker andre evalueringsspørgsmål op: Hvad lykkes vi med? Er det nyttigt? Er der en effekt? Hvordan kan vi vide det? Hvordan kan vi vide, at en ændring er en forbedring? Færdiggør sætningen: *"Vi gør ... her, fordi vi forventer at ... vil ske"*. Skete så det, vi forventede? Sådanne spørgsmål kan tages med ind i den lokale udvikling af en evalueringskultur – ud fra hvad virker for os i vores dagtilbud. Bjørn Larsen mener, at det er vigtigt, at *"vi holder fast i medarbejdernes evne til at tænke"*? En bedre begrundet evalueringskultur kan sandsynligvis udvikles ud fra disse tanker, spørgsmål og pointer.

Områdebestyrelse, dagtilbudsråd, forældrebestyrelse og den styrkede pædagogiske læreplan

Det pædagogiske ansvar i de kommunale dagtilbud er delt mellem sektionsleder for området og daglig leder. Sektionslederne for områderne står med det overordnede ansvar og for samarbejdet med områdebestyrelsen. Herunder hører blandt andet områdebestyrelsens vedtagne principper for det pædagogiske arbejde.

I loven fastsættes, at det er lederen der inddrager ”forældrebestyrelsen” i udarbejdelse, evaluering og opfølgning af den nye pædagogiske læreplan. I Hillerød Kommune betyder dette, at de der skal inddrages er dagtilbudsrådene i de kommunale dagtilbud, og bestyrelserne i de selvejende institutioner. I dagplejen er det dagplejelederen, der står for udarbejdelsen og evalueringen samt for inddragelse af dagtilbudsrådet.

Områdebestyrelsen i de kommunale dagtilbud orienteres årligt af sektionslederen om, hvordan arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan og evalueringskulturen går.

På den årlige orientering af områdebestyrelsen, kan beretningen fra sektionslederen suppleres af fortællinger fra de enkelte dagtilbud/ledere, om hvordan arbejdet med at videreudvikle den styrkede pædagogiske læreplan skrider frem, og hvor langt de er med evalueringskulturen.

I de selvejende institutioner er det lederen, der orienterer bestyrelsen om det ovenstående arbejde med den styrkede pædagogisk læreplan.

Metoder og tilgange

I Hillerød kommune/Dagtilbud Børn har vi over længere tid beskæftiget os med planlægning, dokumentation, refleksion og evaluering over pædagogisk praksis ud fra en række pædagogiske metoder og tilgange.

På kurser om den styrkede pædagogiske læreplan er introduceret nye metoder og tilgange anbefalet af underviserne. De er blevet taget i anvendelse rundt omkring i dagtilbuddene, afhængigt af hvilken opgave og udfordring lederen og medarbejderne har stået med. De metoder og tilgange, der anvendes i kommunens dagtilbud, er en vifte af nye modeller, der for nyligt er blevet introduceret, og nogle der har flere år på bagen.

- Snap-log og prøvehandling – dokumentation og refleksioner
- Videoptagelser af rutiner og ny praksis – refleksioner over rutiner og ny praksis
- Model for at planlægge og justere læringsmiljøet (udarbejdet af Anders Skriver)
- Mål for børn og de voksne i rutiner – et skema (inspireret af Søren Smidt)
- Proces-pil - og skabelon for den styrkede pædagogiske læreplan
- SUMO-model med fire indsatsområder: 1) Styrker, 2) Muligheder, 3) Konkret udviklingsforslag og 4) Opmærksomhedsområde (introduceret af Ph. Absalon)
- Analyse af læringsmiljøer, LP – i en ressourceorienteret udgave (introduceret af Annette Arnkjær) (se mere herom neden for - note A)
- Low arousal – en metode til pædagogisk arbejde med børn i udsatte positioner, der er ved at blive introduceret (af Annette Arnkjær ud fra model af Bo Hejlskov Elvén)
- At se med børnene – om at balancere med at skærme og at skubbe (af Tine Basse Fisker)
- Tegn på læring – Tegn på læring 2 (Evalueringsinstituttet)
- Aktionslæring
- Praksis- og læringsfortællinger
- Relations-matrix

Denne liste er alene til inspiration for ledere og medarbejdere i deres arbejde med at videreudvikle deres styrkede pædagogiske læreplan, og at få den til at leve i deres dagtilbud. Metoder og tilgange kan indgå i en lokal "Metode-kommode", som det blev benævnt af en underviser fra PH Absalon (på et diplommodul om styrkede pædagogiske læreplaner og udvikling af læringsmiljøer).

Referencer

- Bae, Berit. (2003). *På vej i en anerkendende retning*. Social Kritik, 1988.
- Brostrøm, S. og Vejleskov, H. (2009). *Didaktik i børnehaven*.
- Dagtilbudsloven, Retsinformation (2020).
- Fisker, Tine Basse (2014). *Den sårbare konklusion*. Kbh. Dafolo.
- Frøkjær, T. og Brostrøm, S. (2006). Fortællingen som dokumentations- og evalueringmetode. Kroghs Forlag.
- Hillerød kommune. (2019). Fælles Børn – Fælles Ansvar
- Hillerød kommune – Dagtilbud. (2013). Implementering af Science – en guide.
- Hundeide, Karsten. (2004/2006). *Relationsarbejde i institution og skole*. Frederikshavn. Dafolo.
- Larsen, Sune Bjørn, (2017). At lede efter kompleksitet – når ledere tager deres erfaringer alvorligt, Forlaget Mindspace.
- Mortensen, Tine Holst og Torben Næsby, (2018), (red.). ”*Den styrkede læreplan – Grundbog til dagtilbudspædagogik*”, Dafolo.
- Munck, C. (2020). Børns perspektiver i vuggestuen. Dafolo.
- Ringsmose, C. & Staffeldt, S. R. (2017). *Rum og læring for de mindste*. Dafolo.
- Ringsmose, C. og Svindt, L. (2019). DPU, Århus Universitet *Virkningsfuldt pædagogisk arbejde i dagtilbud*
- Skovbjerg, H. M. (2016). *Perspektiver på leg*. Turbine Akademisk.
- Smidt, Søren og Susanne Krogh: *Pædagogiske rutiner i dagtilbud*, Dafolo 2018
- Stern, Daniel. (2009). Det nuværende øjeblik i psykoterapi og hverdagsliv. Kbh.: Hans Reitzel.
- Materialer fra Børne- og Undervisningsministeriet og EVA (Evalueringsinstituttet) om den styrkede læreplan (pjece og dialogkort mv.): Herunder ”*Den styrkede pædagogiske læreplan – Rammer og indhold*”, 2018. Findes på: EMU.dk – inspirationsmaterialer.